

Spomini na dr. Frančiška Lampeta.

Njegovo življenje.

Nikdar se še nisem tako težko pripravljaj na kak spis, kakor sedaj, ko mi dolžnost veli, opisati življenje nepozabnega ustanovitelja našega lista. Težko mi je to iz več razlogov. Ali se ne bo zdelo, kot da telesno sorodstvo in dušno sinovstvo, ki veže moje srce na rajnkega, vodi tudi moje peró, in da govori iz teh vrst bolj udana ljubezen, nego nepristranska istinitost? Ali ni pre zgodaj, pisati o njem že sedaj, ko stojimo, prevzeti od prve še ne premagane bolesi, ob sveži gomili?

Res je, da bo prihodnjost pokazala njegovo osebo v veliko jasnejši luči, kakor se tudi višina gorâ veliko veličastnejše vidi iz daljave, ko očesa ne motijo nizki griči, a že sedaj, ko premišljujemo, kako bi nadomestili njegovo izgubo z delavnimi in nardarjenimi možmi, bridko čutimo, koliko vrzel je naredila nemila smrt v naše vrste, ko nam je vzela njega. In tudi osebna ljubezen do njega me ne more odvrniti, da ne bi pisal teh vrstic, zakaj smelo lahko vprašamo: Ali je kdo med nami, ki ga je poznal natančno, ki je ž njim delal in živel, da ga ne bi ljubil in spoštoval?

Podati hočem za sedaj le suhi in kratki obris njegovega življenja. Naj nam druga spretnejša in nepristranejša peresa naslikajo

podobo njegovega značaja in ocenijo njegova dela!

To življenje je zunanje tako jednostavno in jednolično, da življenjepiscu ne podaje mnogo tvarine. Po času je kratko, saj obsega le 41 let, po prostoru, izvzemši nekaj potovanj, je stalno in skoro brez izpremembe. Saj ga nisi videl skoro nikjer drugje, nego pri altarju ali pri pisalni mizi. A notranja, duševna vsebina tega življenja je bogata in polna krasote. Duh je deloval neprenehoma in se ni dal ukleniti ne času ne prostoru ter je celo ključoval vsem fizičnim zakonom, ki so ovirali njegovo neumorno gibčnost. V tihi sobici in v polumraku hišne kapelice sta razum in volja razvila bujno in plodovito delovanje, katerega sadove nam je podajalo njegovo neumorno pero. Sledeče podatke sem sestavil večinoma po izpričevalih in njegovih lastnih zapiskih.

Rojstna hiša mu stoji v Zadlogu v soseski Tisov vrh v župniji črnovrški pri Idriji. Svojo rojstno hišo je sam fotografiral in njeno sliko objavil v IX. letniku „Dom in sveta“ (1896) na strani 598. z naslovom „Kmetiško domovanje Zalogram“. Na desni je rojstna hiša, na levi gospodarsko poslopje, v sredi stoji njegova sestra z malim sinčkom. Precej zadaj za hišo se svet strmo znižuje, in med prijaznim bukovjem vodi kolovoz doli v dolino bistre Belice proti

Idriji. Pred hišo pa se razteza precej obširna zadloška ravan, katero je pokojnik popisal v istem letniku na str. 603. „Sredi gorovja“, tako piše tam, „malo niže od Otlice vsajena je lepa ravnina, skoro uro dolga in pol ure široka. Tukaj je Zalogom, kakor pravijo, in sam kraj se imenuje Zadlog. Žal, da je ravan preveč zaprta proti jugu in premalo zavarovana proti severu. Zato je podnebje hladno, zima dolga in poletje kratko; toča jako rada bije, in slana preti setvi dolgo v pomladi. Tla so suha, peščena; živih studencev ni, kar je zares nenavadno. Tako imajo tukajšnji ljudje le malo zemskih dobrot, a te so tem več vredne: namreč čist zrak, pridne roke in dobro srce. Vsi prebivalci kmetujejo. Kmetije so dokaj velike, ko bi bili le pridelki kaj boljši! . . . Vendar je pa Založan vesele narave, dobrega srca, bistrega uma. Nekdaj so se trudili skoro pri vsaki hiši, da so imeli kakega dijaka v šolah, a v sedanjih razmerah ne morejo.“ O domači govorici je zapisal sam ravno tamkaj to-le sodbo: „Gorjanci govoré po vipavskem načinu, mehko in blagoglasno. Založani pa, njih najbližji sosedje, govoré trdo in neprijetno. Tu se vidi, da so iz druge slovenske betve kakor oni. A gledé na besedno bogastvo in sintaktično pravilnost se smejo tukajšnji ljudje ponašati s svojo govorico.“ Pokojni si je v govorici vedno ohranil nekaj posebnosti domačega govora, njegov slog pa je zlasti v sintaktičnem oziru ravno zaradi tega tako mil in blagoglasen, ker je znal svojo domačo govorico spojiti s pravili književne slovenščine.

Praded Andrej, ded Matevž in oče Matija so bili vsi rojeni v tej hiši, so v njej gospodarili in tudi umrli. Oče Matija je bil drugič oženjen z Marijo Habe, in iz tega zakona je bil pok. dr. Frančišek Lampe rojen kot najmlajši dné 23. svečana l. 1859. Sedanji lastnik njegove rojstne hiše je Jakop Rupnik, ki se je oženil ž njegovo sestro Ivano.

Kot otrok je bil pokojnik zelo slaboten in bolehen. Posebno oči so ga silno bolele in skoro niso mogle prenašati svetlobe. Bliščalo se mu je tako zelo, da včasih po več

mesecev ni mogel na solnce. Mati je takoj izprevidela, da ne bo za težavno kmetijsko delo, in ga je odločila za šolo. Očetu to iz početka ni bilo prav, ker ga je hotel obdržati doma, saj sta se tudi starejša dva sinova šla šolat. Sedem let star je hodil v šolo jedno uro daleč v Črni vrh, kjer je bil tedaj učitelj Poženel. V drugi razred je šel v Idrijo, kjer je dobil za učitelja Ingliča. Tam je ostal in bil v tretjem razredu pod učiteljem Erženom, v četrtem pod Feliksom Stegnarjem. Ta zadnji učitelj šole je spoznal, kolika nadarjenost tiči v slabotnem in bolehnem dečku. Prej zaradi bolehnosti niti šole ni mogel redno obiskovati. Šolski ravnatelj je bil tedaj v Idriji Janez Juvan.

Jednajst let star je prišel v Ljubljano in vstopil v gimnazijo. Telesno je bil še vedno zelo slab. Njegovo že od narave zelo mehko srce je težko občutilo to slabost. Zelo hudo mu je délo, če so se hudomušni tovariši zato iz njega norčevali. Maščeval se pa ni nikdar, ampak zatiral solzo, ki mu je silila v oči. Ko je končal prvo šolo, umrla mu je mati dné 13. kimavca l. 1871. To je bil hud udarec zanj, tembolj, ker mu je mati bila poglavitna opora pri učenju. A na vso srečo je bil že dné 8. velikega srpana l. 1871. od knezoškofa Jerneja Widmerja sprejet v knezoškofijsko Alojzijevišče kot brezplačen gojenec. S tem je bil rešen gmotnih skrbi in se je mogel odslej z vsemi silami posvetiti izobrazbi. Že v prvi šoli je bil odličnjak, a njegov duh se je začel posebno razvijati v zgornji gimnaziji. V osmi šoli je imel v vseh predmetih odličen red, skozi celo zgornjo gimnazijo je bil vedno prvi med sošolci.

Profesorji, ki so ga učili, so bili Gnjezda, Zupančič, Melzer, Wurner, Konschegg, Marn, Pleteršnik, Tušek, Skubic, Podgoršek, Žakelj, Ahn, Gogala, Vavrū, Heinrich, in v sedmi in osmi šoli J. Nejedli za modroslovje. Vsem profesorjem je ohranil vedno hvaležen spomin, zlasti pa je razmerje med njim in med profesorjem Nejedlijem postalo s časom prav prijateljsko. Do smrti je ohranil zapiske iz njegovih modroslovnih predavanj, in ko je že sam bil profesor, se je rad ž njim shajal,

da sta se pogovarjala o modroslovnih predmetih. Posebno takrat, ko je pisal „Dušeslovje“, sta se večkrat posvetovala.

Prišel je čas, da se odloči za stan. Niso mu sicer izostale izkušnje, ki so ga vabile ven med svet in ga nagibale, da bi si izbral drug poklic — posebno ga je mikalo modroslovje —, a premagal jih je in uložil dné 13. vel. srpana l. 1878. prošnjo za sprejem v semenišče. V tej prošnji obljubuje, „da si bo od Boga izprosil poklic, in da bo z vzglednim vedenjem, z neutrudno pridnostjo in z gorečo vneto za znanosti tega poklica se izkušal izkazati hvaležnega za milost sprejema“. Tej obljubi je ostal zvest do pičice, in nobena stvar na svetu ga ni mogla premotiti, da bi bil kdaj le v najmanjši reči odstopil od nje. Dne 24. vel. srpana je bil že od škofa Krizostoma Pogačarja sprejet v semenišče.

Novo življenje se je sedaj začelo zanj. Prej je njegov duh nemirno mislil hkrati na razne stvari in si s tem cepil svoje sile, sedaj pa se je posvetil jedino le svojemu poklicu in stanovski izobrazbi. Precej od začetka semeniškega življenja mu je bilo jasno, da prava učenost mora napredovati vspešno s pravo ascezo, da se vzgoji popoln moški značaj, kakoršnega mora imeti duhovnik. Že takrat se je navadil, da je zjutraj ob štirih začel dan z molitvijo in potem delal neprestano do poznega večera brez odmora. Njegov napredek je bil zato vsekozi v vseh predmetih odličn. Pri tem so mu pa oči vedno delale velike težave. Včasih so ga tako bolele, da ni mogel sam ničesar čitati, ampak je naprosil tovariša, da mu je čital. Imel je tak spomin, da si je takoj vse zapomnil, in to je potem sam zase temeljito premislil in si vtisnil za vedno. Na koncu tretjega leta je bil posvečen v mašnika dné 27. malega srpana l. 1881. Novo mašo je pel dné 7. vel. srpana v Preski pri Medvodah. Ko je končal še zadnje leto semeniškega življenja, poslali so ga predstojniki v Gradec, da tam na vseučilišču dokonča bogoslovne nauke in se izobrazí še v modroslovju. S koliko vneto se je učil bogoslovja, se iz-

previdi že iz tega, da je v devetih mesecih prestal vse štiri rigorozne in bil dné 28. rožnika l. 1883. promoviran doktorjem bogoslovja.

Takoj drugi dan (29. rožnika) je bil že nastavljen za podvodjo in ekonoma v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. V tej službi je nadaljeval svoje učenje z isto pridnostjo, dasi mu jo je zdatno obtežila smrt vodje dr. J. Gogale dné 4. vel. travna l. 1884. Imel je voljnega duha, ki se je podal v vse razmere in se kmalu privadil vsakega dela. Zato je tu dobro vodil hišno gospodarstvo in razven tega prostovoljno bogoslovcem še dvakrat na teden predaval o modroslovju (n. pr. o modroslovnih načelih). Poleg tega je bogoslovce še vsestransko navduševal za znanstveno delo, posebno jih je nagovarjal k pisateljstvu in jim v mnogih prijateljskih sestankih vnel pogum in dajal navodila za slovstveno delo. Pri tem ni pozabil, da je pobožnost mati bogoslovne vede in je to najlepše kazal s svojim lastnim vzgledom.

V tem času se je temeljito izobrazil v modroslovju. Bil je vpisan na modroslovni fakulteti v Gradcu in se je učil deloma doma, deloma tam. Dne 16. listopada l. 1882., torej še kot bogoslovec, je bil vpisan na graškem vseučilišču kot slušatelj modroslovja pod dekanom dr. Frischaufom, in že dné 6. vel. travna l. 1885. je dosegel doktorat iz modroslovja. Doktorska disertacija je imela naslov: „Die Causalität — ein Beitrag zur Erkenntnisstheorie“.

Ta čas je bila ravno prosta stolica za dogmatiko in fundamentalno bogoslovje na ljubljanskem bogoslovnem učilišču, katero je dotlej imel pokojni dr. Andrej Čebašek, Lampetov nekdanji učitelj. Pokojni kanonik je prosil za to službo — 28. vel. travna je bil že z izvrstnim uspehom naredil konkurzno izkušnjo — katero je takoj dobil od novega škofa dr. Jakopa Missie dné 30. kimavca in nastopil dné 1. vinotoka leta 1885. Pa ob istem času je želela tudi Vincencijeva družba, da prevzame vodstvo mladega, nadepolnega, a tedaj še jako siromašnega „Marijanišča“. To željo je smatral, kot je sam rekel, za prst božji, in je sklenil, da

prevzame vodstvo tega zavoda, saj je bil že prej v semenišču dobil veselje do mladinske vzgoje. Ta njegov sklep, ki je od njega pozneje zahteval toliko žrtev, je bil v največjo korist zavodu, in Vincencijeva družba ga je z veseljem sprejela in mu po svojem predsedniku proštu dr. Antonu Jarcu izročila vodstvo deškega sirotišča „Marijanišča“ dné 24. kimaavca l. 1885. Zato mu je priznalo c. kr. učno ministerstvo učno usposobljenost dné 8. kimaavca l. 1886., da je bil šolski voditelj tudi pred postavo.

Odslej je njegovo življenje bilo jednako do smrti. Živel je za cerkev, za narod, za resnico in lepoto in za mladino. Dné 31. grudna leta 1889. ga je knezoškof Jakop imenoval svojim konzistorijalnim svetnikom „zaradi izvrstnega delovanja v službi svete cerkve“ z željo, da bi še nadalje tako deloval „z neoslabljeno močjo in z isto vnemo“. Dné 7. sušca l. 1894. pa je bil prvič imenovan prosinodalnim eksaminatorjem za tri leta.

Petnajst let je vodil v „Marijanišču“ vzgojo sirot, šolski pouk in božjo službo v javni marijaniški kapelici. Tako je deloval hkrati kot šolnik in kot dušni pastir. Kot vodja ljudske šole je skrbel za njen vsestranski napredek tako, da je dobila pravico javnosti in se razvila iz jednorazrednice v štirirazrednico. Kot predstojnik je vodil tudi šolske sestre, katerim je bil zadnja leta izredni izpovednik. Zelo je skrbel, da se „Marijanišče“ povzdigne tudi v gmotnem oziru. Trudil se je, da mu pridobi dobrotnikov, in svoje lastne dohodke je večinoma sproti porabljal za marijaniške potrebe. Od l. 1894. je sam vodil celo gospodarstvo, katero pač ni bilo lahko, ker je imel povprek po 170 gojencev in 35 oseb za nadzorstvo in gospodarstvo. V tej primeroma kratki dobi je pridobil „Marijanišču“ hišo z vrtom, nakupil polja, in ko je potres l. 1895. zelo poškodoval „Marijanišče“, je z velikim trudom in z obilnimi lastnimi žrtvami popravil hišo, drugo z gospodarskim poslopjem dozidal in razširil gospodarstvo. Pred dvema letoma je „Marijanišče“ prevzelo tudi „Gospodinjsko šolo“, v kateri je zadnje leto poučeval

krščanski nauk. Poleg tega je v Mahrovi trgovski šoli učil od 1. vinotoka l. 1884. do 15. svečana l. 1891. verouk v italijanskem jeziku.

Kot učitelj si je tako v vseh stanovih vzgojil obilo hvaležnih učencev. Najbolj vestno pa se je vedno pripravljaj na bogoslovna predavanja v semenišču. Saj je znano njegovim učencem, kako je najtežavnejše bogoslovne predmete gladko in v klasični latinščini predaval na pamet, ne da bi rabil pri govoru kakega pripomočka.

Pa to mu je bilo še vse premalo. Hotel je učiti tudi one, ki niso mogli priti ž njim v osebno dotiko. Njegovo obširno znanje ni bilo len zaklad, ampak je živo vrelo na dan v mnogoštevilnih spisih. Že predno je stopil s spisi v javnost, pisal je mnogo sam zase, ne le za vajo, ampak iz neke prirojene potrebe, ki ga je gnala, da svojim mislim dá konkretno obliko in jih ohrani za prihodnjost. Pa komaj je stopil v javnost, začel se je tako resno baviti s pisateljevanjem, da mu je postalo drugi poklic. Kot bogoslovec je priobčeval že po listih in v „Glasih katoliške družbe“ npravstveno-praktične članke. 29. in 30. letnik „Glasov“ je tudi on uredil. Njegova samostojna dela so pač dovolj znana. Kot modroslovec nam je hotel podati celoten sestav vsega modroslovja. „Vvod v modroslovje“ je bila prva knjiga, ki naj bi uvedla Slovence v umevanje te težavne vede. „Dušeslovje“ je položilo temelj, na katerem je hotel sezidati ves sestav. Pa ker ga je vsestransko delo zadrževalo, da ni mogel nadaljevati tega velikanskega dela tako obširno, kakor je je zasnoval, izdal je „Cvetje s polja modroslovskega“ in zadnje leto je pisal estetiko v „Dom in svetu“ z napisom „O lepoti“. Tudi ta spis je hotel izdati kot posebno knjigo, pa smrt ga je v sredi prehitela. Bogoslovca se je pokazal v „Apologetičnih razgovorih“ in v „Obrambnih govorih“, posebno pa v svojem najlepšem delu, v „Zgodbah sv. pisma“, katere je sv. oče Leon XIII. ob letošnjem jubileju blagovolil sprejeti, mu zanje izrekel zahvalo in podelil apostolski blagoslov. Rad bi bil izdal še

knjigo o presv. Rešnjem Telesu, v kateri je hotel zbrati vso bogoslovno in modroslovno tvarino o tem nauku, a je umrl, predno je začel. Med vspodbudno in ascetično slovstvo spada devet letnikov „Drobtinic“, katere je on izdal in v vseh priobčil tudi svoje spise.

Kaj je pa storil pokojni gospod kanonik za prospeh leposlovja in umetnosti, to izpredvidi vsakdo, ki prelista trinajst letnikov „Dom in sveta“. V njem je nebroj njegovih daljših in krajših spisov. Poleg tega je pa kot tenkovesten urednik strogo pregledoval in popravljaval rokopise, kar je včasih zelo mučno delo, in še celo veliko slik je priredil.

Nemogoče nam je našteti še druge manjše spise. Bil je zlasti priden sotrudnik „Duhovnega Pastirja“, in tudi „Linzer theologisch-praktische Quartalschrift“ je prinesla včasih kaj iz njegovega peresa. Priden sotrudnik je bil „Matici Slovenski“ in „Družbi sv. Mohorja“.

S časom je tako štedil, da si niti najpotrebnejšega odpočitka ni privoščil. Na izprehod ni hodil. Poznal je samo pot v kapelo, v šolo in v tiskarno. Redkokdaj je šel kam na deželo, in takrat večinoma le, da bi zavodu koristil ali pa prinesel kako fotografijo za list. Dvakrat pa je šel na daljše potovanje. L. 1888. je romal na grob sv. Petra v Rim in pri tej priliki proučil poglobitve umetnostne zbirke v Italiji, leta 1891. pa je potoval v Egipt in v sveto deželo, da si na lastne oči ogleda sveto-pisemske kraje. Na Dunaju in v Budapešti si je sam ogledal zavode, v katere je dajal delati ploče (clichés) za slike v „Dom in svetu“.

S tem sem na kratko omenil njegova glavna slovstvena dela, a to nikakor še ni

vse. Kako mnogostranski je bil njegov duh, se pač presodi iz tega, da se je zadnji čas bavil vedno bolj z gospodarskimi vprašanji. Posebno se je zanimal za osuševanje ljubljanskega barja ter sam marsikaj poskušal na tamošnjih travnikih, in mnogo časa je zadnja leta porabil za čebelarstvo, katero je sam gojil praktično v „Marijanišču“ in bil tudi predsednik „Čebelarškega društva“.

Tako je res delal pridno kakor čebelica. „Matica Slovenska“ in „Leonova družba“ sta ga izvolili za podpredsednika, in vsi dobromisleči Slovenci so se veselili in mu častitali, ko je bil dné 25. prosinca l. 1900. imenovan ljubljanskim stolnim kanonikom in dné 28. istega meseca kanonično vmeščen od knezoškofa dr. Antona Bonaventure Jegliča, s katerim ga je od nekdaj vezalo srčno prijateljstvo. Njeg. Veličanstvo cesar Frančišek Jožef I. je dovolil, da sta se XXIII. letnik „Drobtinic“ in VIII. letnik „Dom in sveta“ sprejela v cesarsko fidejkomisno knjižnico. Drugega odlikovanja ni dobil — in ga tudi nikdar iskal ni. Ko je dné 24. kimavca t. l. zatisnil trudne oči, je pač dobri Bog zvestemu služabniku dal za služeno plačilo.

To je kratek obris življenja in delovanja pokojnega kanonika. Koliko zanimivih črtic iz njegovega občevanja z mladino in s pisatelji bi se dalo naštet! Trdno upamo, da ga njegovi dosedanji prijatelji po smrti ne bodo pozabili, ampak se ga spominjali v spisih in v molitvi ter skrbeli, da se ohranijo, razširijo in dopolnijo lepa dela, ki jih je zasnoval pokojnik.

Dr. Evgen Lampe.

